

سطح بندی سکونتگاه‌های روستایی از نظر شاخص‌های موثر بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهرستان زرین دشت)

محسن شایان* - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران
فرخنده سلمانپور - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
زهرا احمدی - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه باهنر کرمان، کرمان، ایران
سجاد بازوند - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام (ره)، شهر ری، ایران
امیر صفایی - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام (ره)، شهر ری، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۴/۱۲

چکیده

مقدمه: در چند دهه اخیر، کیفیت زندگی به عنوان یکی از موضوعات مورد علاقه بسیاری از علوم، مورد توجه محققان، برنامه‌ریزان و دولت‌ها قرار گرفته است.

هدف پژوهش: هدف پژوهش حاضر، سنجش کیفیت زندگی مناطق روستایی شهرستان زرین دشت است.
روش‌شناسی تحقیق: تحقیق حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش انجام کار، توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق را تمام سرپرستان خانوارهای روستایی شهرستان زرین دشت (۷۹۲۷ نفر) تشکیل می‌دهد که از میان آن‌ها حجم نمونه‌ای با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۳۱۰ پرسش‌نامه به صورت تصادفی ساده تکمیل شده است. همچنین تعداد ۳۰ پرسش‌نامه توسط کارشناسان جهت وزن دهی شاخص‌ها تکمیل شده است. برای وزن دهی شاخص‌ها از تحلیل سلسله مراتبی فازی و برای رتبه بندی سکونتگاه‌های روستایی از مدل‌های تاپسیس فازی و ویکور فازی استفاده شده است.
قلمرو جغرافیایی پژوهش: شهرستان زرین دشت یکی از شهرستان‌های استان فارس می‌باشد که برطبق سرشماری ۱۳۹۵ جمعیتی معادل ۷۲۹۵۱ نفر داشته است. فاصله این شهرستان با مرکز استان ۲۵۵ کیلومتر است. از نظر جغرافیایی در جنوب شرقی فارس بین شهرستان‌های داراب، لار، جهرم، فسا واقع شده است.

یافته‌ها و بحث: نتایج پژوهش براساس مدل تاپسیس فازی نشان می‌دهد که روستای زیرآب با مقدار ۰/۸۵۵ در رتبه نخست و روستای چاه انجیر با مقدار ۰/۲۲۱ در رتبه آخر جای می‌گیرند. همچنین برطبق نتایج ویکور فازی روستای زیرآب با مقدار ۰/۰۰۰ در رتبه نخست و روستای چاه انجیر با مقدار ۱/۰۰۰ رتبه آخر را از نظر کیفیت زندگی کسب کرده‌اند.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش بیانگر این واقعیت است که روستاهای شهرستان زرین دشت در یک سطح از نظر شاخص‌های کیفیت زندگی قرار ندارند.

واژه‌گان کلیدی: سکونتگاه‌های روستایی، کیفیت زندگی، تاپسیس فازی، ویکور فازی، شهرستان زرین دشت

نحوه استناد به مقاله:

شایان، محسن؛ سلمانپور، فرخنده؛ احمدی، زهرا؛ بازوند، سجاد و صفایی، امیر. (۱۴۰۰). سطح بندی سکونتگاه‌های روستایی از نظر شاخص‌های موثر بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهرستان زرین دشت). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۶(۱)، ۲۱۶-۱۹۱.

http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_672849.html

مقدمه

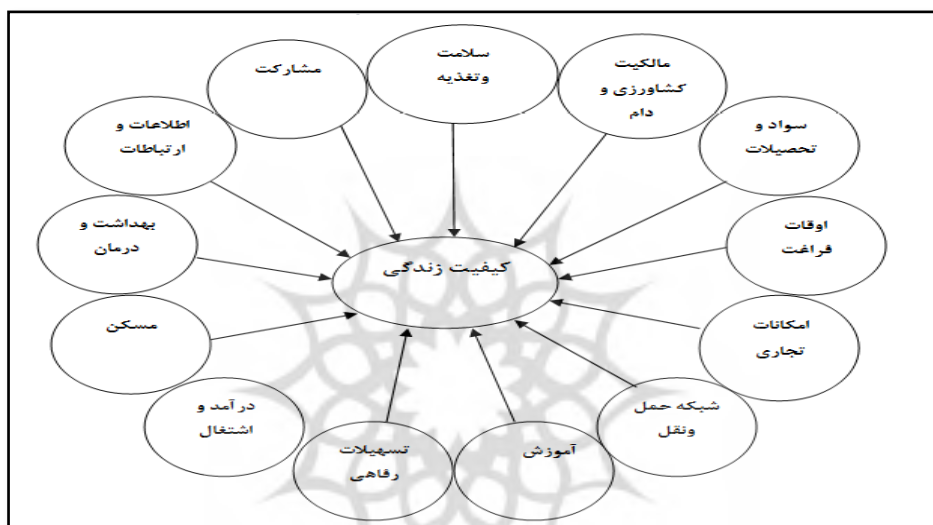
زیستگاه انسان زمانی می‌تواند بیشترین مطلوبیت را برای انسان حاصل کند که انتظارات وی را برآورده سازد، این انتظارات در قالب ابعاد مختلف زیست-محیطی، اجتماعی، کالبدی، اقتصادی و... معنا پیدا می‌کند. چنانچه هریک از این عوامل در محیط زندگی یک فرد فاقد ترکیبات مطلوب باشد بر ادراک و احساس وی از فضا و در نتیجه بر سطح رضایت مندی او از محیط زندگی تأثیرگذار خواهد بود (قدیری و شهرابیکی، ۱۳۹۵: ۱۷۴). در اثر رشد سریع فناوری و فرآیند صنعتی شدن که غالباً در شهرها تمرکز یافته، بین نواحی روستایی و مناطق شهری شکاف زیادی از نظر برخورداری از موهبت‌های زندگی و شاخص‌های کیفیت زندگی بروز کرده است. از این رو توجه بسیاری از نظریه پردازان و دانشمندان به مفهوم کیفیت زندگی و به تبع آن کیفیت زندگی روستایی معطوف گردیده تا از این طریق بتوانند تلاش‌های سازنده‌ای در راستای ارتقای وضعیت و شرایط زندگی به ویژه در نواحی روستایی به عمل آورند (بریمانی و راستی، ۱۳۹۳: ۲). مفهوم کیفیت زندگی ابتدا به حوزه‌های بهداشتی و بیماری‌های روانی محدود می‌شد، اما در طی دو دهه گذشته، این مفهوم از زمینه‌های بهداشتی، زیست محیطی و روانشناختی صرف، به مفهومی چند بعدی ارتقاء یافته است. امروزه علاوه بر عوامل فوق، در بررسی‌های مربوط به کیفیت زندگی، از عوامل اقتصادی و اجتماعی نیز یاد می‌کنند. کیفیت زندگی به عنوان مفهومی برای نشان دادن میزان رضایت فرد از زندگی و به عبارتی معیاری برای تعیین رضایت و عدم رضایت افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی است. این ابعاد می‌توانند زمینه‌های تغذیه‌ای، آموزشی، بهداشتی، امنیت و اوقات فراغت را شامل شود، از طرفی، دیگر امروزه در ادبیات برنامه‌ریزی توسعه، مباحث کیفیت زندگی به عنوان یک اصل اساسی پیوسته مورد نظر برنامه‌ریزان و مدیران امر توسعه است (فنی، حیدری و آقایی، ۱۳۹۴: ۶۷). از سوی دیگر، بهبود کیفیت زندگی می‌تواند دیگر زمینه‌های توسعه مانند توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی را به همراه داشته باشد. در این راستا، مناطق روستایی از فضاهای نیازمند مطالعات مرتبط با کیفیت زندگی محسوب می‌شود. این مطالعات باید زمینه‌های مرتبط با کیفیت زندگی روستایی، کاهش محرومیت جغرافیایی و دسترسی به نیازهای اساسی زندگی را در بر گیرد (شاهرخی ساردو و نوری‌پور، ۱۳۹۴: ۲۰). پایین بودن سطح زندگی در نواحی روستایی و در نتیجه مهاجرت روستاییان به شهرها، مسائل متعدد اجتماعی، اقتصادی و محیطی را هم در نواحی روستایی و هم در شهرها به دنبال داشته است. سیاست و راهبردهای مختلفی برای کاستن از آثار منفی این مشکلات و پاسخ به نیازهای زندگی در سکونتگاه‌های شهری و روستایی در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران در پیش گرفته شده است (سجاسی قیداری، شایان و نوربخش رزمی، ۱۳۹۴: ۵۶). باید در نظر داشت که توسعه روستایی فرآیندی چندبعدی است که هدف اصلی آن بهبود و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان روستایی است. کیفیت زندگی در نواحی روستایی بستگی زیادی به عوامل گوناگون فضایی و مکانی دارد (اکبریان رونیزی، محمدپورجباری و سپهوند، ۱۳۹۲: ۸۸۹). گرچه در رابطه با کیفیت زندگی روستایی مطالعاتی چون قاسمی و همکاران (۱۳۹۶)، دربان آستانه و محمودی (۱۳۹۵)، سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۴)، شاهرخی ساردو و نوری‌پور (۱۳۹۴)، عنابستانی و همکاران (۱۳۹۴)، رستمی و همکاران (۱۳۹۴)، بارانی پسیان و همکاران (۱۳۹۳)، جمینی و جمشیدی (۱۳۹۳)، بارترام (۲۰۱۵)، روئیز (۲۰۱۵)، چن و همکاران (۲۰۱۵)، لیانگ و گائو (۲۰۱۵)، استفن (۲۰۱۳)، روسن کیلس (۲۰۱۲) و فلیکس و گارساواگا (۲۰۱۱) انجام داده‌اند.

نواحی روستایی، از فضاهای نیازمند مطالعات مرتبط با کیفیت زندگی محسوب می‌شوند. این مطالعات باید زمینه‌های مرتبط با کیفیت زندگی روستایی، کاهش محرومیت جغرافیایی و دسترسی به نیازهای اساسی زندگی را در بر گیرد. و از این رو با توجه به اهمیت کیفیت زندگی در توسعه و بهزیستی اجتماعات انسانی در مناطق روستایی، سنجش و اولویت بندی کیفیت زندگی در مناطق روستایی و متعاقب آن برنامه‌ریزی برای آن‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. و با توجه به نقش انکار ناپذیر مناطق روستایی در تولید، رشد و توسعه ملی، ضرورت جلب رضایت ساکنان این مناطق و افزایش کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی بر همگان روشن است، بنابر این، با آگاهی از این مهم، در تحقیق حاضر تلاش می‌شود تا سطح کیفیت زندگی ساکنان مناطق روستایی شهرستان زرین دشت سنجش و اولویت بندی شود. براین اساس پژوهش حاضر پاسخی خواهد بود به این پرسش که کیفیت زندگی ساکنان مناطق روستایی شهرستان زرین دشت در چه سطحی قرار دارد؟ کدام یک از روستاها برحسب دسترسی به شاخص‌های کیفیت زندگی در رتبه بالا و کدام یک از روستاها در رتبه پایین قرار دارد؟

واژه کیفیت در لاتین Qual به معنی چیزی و چه و Quality به مفهوم چگونگی آمده و Qol از منظر واژگانی به معنی چگونگی زندگی و در بر گیرنده تفاوت‌های آن است که برای هر فرد، ویژه و یگانه و متفاوت با دیگران است (قاسمی، امیدوار، عاشوری و نسیمی، ۱۳۹۶: ۷). کیفیت زندگی به تأمین روانی و شادکامی در افراد و بهره مندی آن‌ها از یک زندگی سالم کمک می‌کند. کیفیت زندگی مفهومی است که در سه دهه گذشته تلاش‌های زیادی برای تعریف و اندازه گیری عینی آن انجام شده است (عیسی‌زادگان، سپهریان آذر و مطلبی، ۱۳۹۴: ۱۰۹۸). کیفیت زندگی به معنای داشتن زندگی خوب و احساس رضایت از آن است. یا اینکه می‌توان میزان واقعی رفاه تجربه شده به وسیله افراد و گروه‌ها تحت شرایط اجتماعی و اقتصاد عمومی را، کیفیت زندگی نامید (شاهری و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۰). کیفیت زندگی یک مفهوم پیچیده، چند بعدی، نسبی متأثر از زمان و مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است که با اهداف متفاوتی در تحقیقات مختلف به کار برده می‌شود. برای مثال لیو (۱۹۷۶) کیفیت زندگی را عنوانی جدید برای مفهوم قدیمی بهزیستی مادی و روانی مردم در محیط زندگی خود توصیف کرده است، فوو (۲۰۰۰) کیفیت زندگی را به عنوان رضایت همه جانبه افراد از زندگی تعریف می‌کند. بولینگ و ویندرسون (۲۰۰۱) کیفیت زندگی را در اصطلاح یک شیء گمشده یا فقدان یک چیز نسبت به چیز دیگر تعریف می‌کند (احدنژاد و نجفی، ۱۳۹۴: ۷). در برخی از منابع، کیفیت زندگی با امکانات مادی و معنوی شامل سلامتی، محیط زندگی، قوانین، تساوی حقوق، اشتغال و خانواده و مانند این‌ها بیان می‌شود (عنابستانی، روستا، محمدی و رفیعیان، ۱۳۹۴: ۸۶). انسان به عنوان موجودی که ذاتاً تمایل به بهبود رفاه و آسایش زندگی خود دارد در، برنامه‌ریزی‌های خود همیشه به دنبال رسیدن به این هدف است. دستیابی به این امر به عنوان هدف توسعه، وابسته به شناخت هر چه بیشتر عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی انسان است است (بدری، رضوانی و قرنچیک، ۱۳۹۲: ۵۳). کیفیت زندگی انسان، مقوله‌ای است که بهبود آن می‌تواند زمینه توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی را فراهم کند (جمینی و جمشیدی، ۱۳۹۲: ۱۹۲). کیفیت زندگی اغلب با شاخص‌های عینی یا شاخص‌های ذهنی اندازه گیری می‌شود و به ندرت دیده شده که هر دو نوع شاخص برای سنجش کیفیت زندگی استفاده شود شاخص‌های ذهنی از پیمایش ادراکات، ارزیابی‌ها و رضایت ساکنان از زندگی شهری به دست می‌آیند؛ در حالی که شاخص‌های عینی مربوط به حقایق قابل مشاهده هستند و اغلب از داده‌های ثانویه به دست می‌آیند (زنگنه شهرکی، گلین شرفی ادینی و سالاری مقدم، ۱۳۹۳: ۱۷۸). هدف از مطالعه کیفیت زندگی، تأکید بر این موضوع است که یک ناحیه نباید تنها از دیدگاه عینی و فیزیکی بررسی شود، بلکه باید از دیدگاه واکنش‌های ذهنی انسانی مورد توجه قرار بگیرد (رضوانی، بدری، سپهوند و اکبریان، ۱۳۹۱: ۲۴). همچنین از آن جایی که حد آسایش و رفاه یک فرد با حداکثر شاخص‌های کیفیت زندگی حاصل می‌شود، لذا امروزه کیفیت زندگی بسیار مورد توجه قرار گرفته، به طوری که امروزه برنامه‌ریزان توسعه شهری، کیفیت زندگی را به عنوان یک سرفصل مهم در تدوین استراتژی‌های مربوط، مد نظر قرار داده و هدف نهایی اقدامات عمرانی، خدمات عمومی و زیرساختی را در ارتقاء استانداردهای کیفیت زندگی تعریف می‌کنند (زمانی و فرهنگ، ۱۳۹۲: ۳). لذا زندگی ویژگی‌های کلی اجتماعی و اقتصادی محیط در یک ناحیه را نشان می‌دهد و به عنوان معیاری برای سنجش‌ها میزان بر آورده شدن نیازهای روحی، روانی و مادی جامعه و خانواده است (خواجه شکوهی و مینایی، ۱۳۹۳: ۵۰).

در زمان‌های گذشته خط مشی مشخصی در راستای بهبود کیفیت زندگی روستایی وجود نداشت. توسعه اقتصادی، اجتماعی مناطق روستایی بیشتر در سیطره بهبود زندگی شهری به سر می‌برد؛ دیگر مفهوم لیبرالیسم رفاه و آزادی فردی برای مناطق روستایی به دست فراموشی سپرده شده بود و دولت‌ها فشار سیاسی خود را در جهت بهبود کیفیت زندگی شهری مد نظر گرفته بودند (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۸). کیفیت زندگی روستایی بیانگر تلاش و کوشش و رضایت مردم به بهبود شرایط زندگی، احساس امنیت و رفاه است، اما محققین بیان داشته‌اند که زندگی با کیفیت مناسب در مناطق روستایی زمانی توسعه می‌یابد که دولت‌ها بتوانند فرایندهای اقتصادی، اجتماعی و محیطی تأثیرگذار را به سطح روستا کشانده و شرایط زندگی برای ساکنان روستاها را همتراز با زندگی جوامع شهری درآوردند این امر محقق نمی‌شود مگر اینکه مردم در برنامه‌ها فراموش نشوند (Futa al et, 2010: 81). وجود سرمایه اجتماعی در جوامع کشاورزی یکی از عوامل کلیدی توسعه پایدار روستایی محسوب می‌شود. دستیابی به حد مطلوبی از این سرمایه هیچ کدام از ابعاد سه گانه اقتصادی، اجتماعی و زیست - محیطی پایداری توسعه به طور کامل محقق نخواهد شد. لذا توجه به این موضوع مهم در مباحث توسعه پایدار، به ویژه توسعه پایدار کشاورزی و روستایی حایز اهمیت است. از طرفی مطالعات کیفیت زندگی در کشورهای در حال توسعه و به طبع آن در ایران به طور قابل توجهی کمیاب هستند. مطالعات کیفیت

زندگی می‌تواند به شناسایی نواحی مساله دار، علل نارضایتی مردم از شرایط زندگی، اولویت‌های شهروندان در زندگی، تاثیر فاکتورهای اجتماعی - جمعیتی بر کیفیت زندگی و پایش و ارزیابی کارایی سیاست‌ها در زمینه کیفیت زندگی کمک کند (رستمی، علی آبادی و بقایی، ۱۳۹۲: ۲). بسیاری از صاحب‌نظران شاخص توسعه انسانی را همان شاخص کیفیت زندگی می‌دانند. بنابراین مفاهیم توسعه و کیفیت زندگی بسیار به هم نزدیک هستند (عزیزپور، افراخته و شامانیان، ۱۳۹۳: ۱۰۹). در برابر عدالت فضایی، بی عدالتی فضایی می‌تواند هم به عنوان یک نتیجه و هم به عنوان یک فرایند در نظر گرفته شود برای مثال از الگوهای پراکنندگی که به نوبه خودشان به صورت عادلانه و ناعادلانه پخش شده‌اند نام برد (Iveson, 2011: 254)؛ بنابراین برنامه‌ریزان باید در پی این باشند که در الگوی مکانیابی خدمات و نحوه توزیع آن‌ها، چه مقدار نابرابری به وجود آمده و چه گروه‌هایی از جامعه بیشتر محروم شده‌اند از این‌نوع عدالت اجتماعی و عدالت فضایی زمانی محقق خواهد شد که تخصیص و توزیع خدمات و امکانات میان واحدهای فضایی و اجتماعی شهرها مطابق با نیازهای جمعیتی و مساوات و برابری جغرافیایی صورت بگیرد (ساسان‌پور، مصطفوی صاحب و احمدی، ۱۳۹۴: ۱۰۱).



شکل ۱. چارچوب نظری پژوهش

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و به لحاظ روش انجام کار، توصیفی - تحلیلی است. در فرآیند پژوهش، ابتدا مبانی نظری کیفیت زندگی و سوابق مطالعاتی آن مورد مطالعه قرار گرفت و بر اساس آن و با توجه به اطلاعات موجود در خصوص منطقه مورد مطالعه، ۱۳ شاخص درآمد و اشتغال، بهداشت و درمان، امکانات تجاری، مسکن، مالکیت کشاورزی و دام، شبکه حمل و نقل، اوقات فراغت، سواد و تحصیلات، سلامت و تغذیه، مشارکت، اطلاعات و ارتباطات، تسهیلات رفاهی و آموزش تعیین شد (جدول ۱). جامعه آماری تحقیق را تمام سرپرستان خانوارهای روستایی شهرستان زرین دشت (۷۹۲۷ نفر) تشکیل می‌دهد که از میان آن‌ها حجم نمونه‌ای با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۳۱۰ پرسش‌نامه به صورت تصادفی ساده تکمیل شده است. همچنین تعداد ۳۰ پرسش‌نامه توسط کارشناسان جهت وزن دهی شاخص‌ها تکمیل شده است. در پژوهش حاضر جهت افزایش درجه اعتبار از روش صوری استفاده شده است بدین منظور پرسش‌نامه بعد از تدوین در اختیار صاحب‌نظران قرار گرفت و پس از جمع‌آوری نظرات آن‌ها اصلاحات لازم انجام شد. برای تعیین پایایی پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. میزان آلفای محاسبه شده ۸۶/۲۳۴ است که نشان می‌دهد عدد مطلوبی است و دقت لازم برای احراز پایایی سازه‌ها در پرسش‌نامه به کار گرفته شده و گویه‌های طراحی شده برای سنجش شاخص‌ها همبستگی درونی دارند. در این پژوهش برای وزن دهی شاخص‌ها از تکنیک سلسله مراتبی فازی (FAHP) و برای رتبه بندی سکونتگاه‌های روستایی از مدل‌های تاپسیس فازی و ویکور فازی استفاده شده است. همچنین برای ترسیم نقشه از نرم افزار GIS استفاده شده است.

جدول ۱. شاخص‌های موثر بر کیفیت زندگی

شاخص	شرح
درآمد و اشتغال	درآمد یعنی کسب پول ماهیانه حاصل از فعالیت‌های مختلف کشاورزی و غیرکشاورزی، اشتغال یعنی داشتن یک شغل دائمی
بهداشت و درمان	کمیت و کیفیت امکانات و خدمات بهداشتی درمانی (خانه بهداشت، بهورز، ماما، داروهای ضروری مورد نیاز و ...)
امکانات تجاری	شرکت تعاونی، خرده فروشی‌ها، سوپر مارکت
مسکن	نوع مصالح، مساحت زیربنا و تجهیزات مسکن (توالت، تعداد اتاق و ...)
مالکیت کشاورزی و دام	مقدار زمین، نوع و تعداد دام
شبکه حمل و نقل	کیفیت راه دسترسی، فاصله دسترسی، تعداد وسائط نقلیه
اوقات فراغت	دسترسی به امکانات تفریحی و ورزشی (زمین ورزشی، فضای بازی کودکان، پارک روستایی و ...)
سواد و تحصیلات	توانایی خواندن و نوشتن، مدرک تحصیلی
سلامت و تغذیه	دسترسی به آب شرب سالم، تغذیه متنوع و مفید در هفته، توان مالی جهت معالجه امراض، دسترسی مناسب به خدمات پزشکی و درمانی
مشارکت	دخالت مستقیم در مراحل تصمیمگیری، اجرای طرح‌های توسعه
اطلاعات و ارتباطات	برخورداری و دسترسی مناسب به رادیو، تلویزیون، اینترنت و کتابخانه
تسهیلات رفاهی	دسترسی مناسب به برق، تلفن، آب لوله کشی، سوخت
آموزش	کیفیت ساختمان مدارس، تعداد معلم و کلاس نسبت به دانش آموز و امکانات آزمایشگاهی

منبع: بهرامی و راستی، ۱۳۹۳؛ حیدری ساربان، ۱۳۹۳؛ بدری و همکاران، ۱۳۹۲؛ شاهرخی ساردو و مهدی پور، ۱۳۹۴

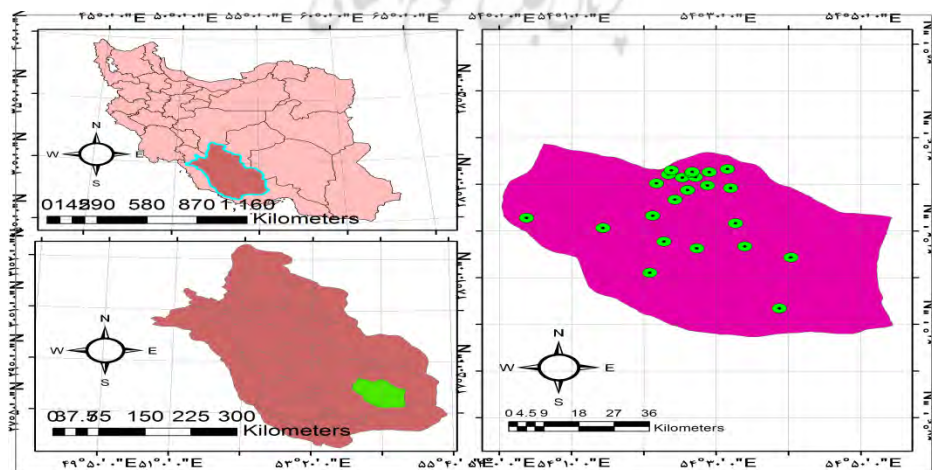
قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان زرین دشت یکی از شهرستان‌های استان فارس می‌باشد که برطبق سرشماری ۱۳۹۵ جمعیتی معادل ۷۲۹۵۱ نفر داشته است (فرمانداری زرین دشت، ۱۳۹۶). فاصله این شهرستان با مرکز استان ۲۵۵ کیلومتر است. از نظر جغرافیایی در جنوب شرقی فارس بین شهرستان‌های داراب، لار، جهرم، فسا واقع شده است. این شهرستان در مختصات ۵۴ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی و ۲۸ درجه و ۲۱ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. در جنوب شرقی استان فارس (شکل ۲) می‌باشد (شایان و تقدسی، ۱۳۹۵: ۵۶).

جدول ۲. مشخصات دهستان‌های مورد مطالعه و تعداد پرسش‌نامه‌های توزیع شده در دهستان‌ها

دهستان	جمعیت (نفر)	تعداد خانوار	تعداد پرسش‌نامه‌ها	درصد پرسش‌نامه‌ها
دهستان ایزدخواست شرقی	۵۱۳۲	۱۴۲۵	۵۶	۱۸/۱
دهستان ایزدخواست غربی	۴۸۶۴	۱۳۵۱	۵۳	۱۷/۱
دهستان دبیران	۶۹۱	۱۹۲	۷	۲/۲
دهستان زیراب	۷۳۶۹	۲۰۴۷	۸۰	۲۵/۸
دهستان خسویه	۱۰۴۸۳	۳۹۱۲	۱۱۴	۳۶/۸
مجموع	۲۸۵۳۹	۷۹۲۷	۳۱۰	۱۰۰

منبع: فرمانداری شهرستان زرین دشت، ۱۳۹۶



شکل ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه (منبع: فرمانداری شهرستان زرین دشت، ۱۳۹۶)

یافته‌ها و بحث

یکی از مهمترین تکنیک‌هایی که برای بدست آوردن وزن شاخص‌ها استفاده می‌شود تکنیک تحلیل سلسله مراتبی فازی (FAHP) می‌باشد. در این روش ابتدا بوسیله کارشناسان مربوطه شاخص‌ها را به صورت دوجه دو با هم مقایسه می‌کنند و سپس وزن نهایی هر یک از شاخص‌ها بدست می‌آید و رتبه هر یک از شاخص‌ها مشخص می‌شود. همان طور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود برای این که بتوان کیفیت زندگی را در روستاهای شهرستان زرین دشت بررسی کرد، نیاز به شاخص‌های متفاوت است. پس از مطالعات مختلف در زمینه کیفیت زندگی روستاهای شهرستان زرین دشت در نهایت ۱۳ شاخص به شیوه غربال زنی به عنوان شاخص‌های کیفیت زندگی از میان خیل عظیم شاخص‌ها انتخاب شدند که بدین شرح‌اند: درآمد و اشتغال، بهداشت و درمان، امکانات تجاری، مسکن، مالکیت کشاورزی و دام، شبکه حمل و نقل، اوقات فراغت، سواد و تحصیلات، سلامت و تغذیه، مشارکت، اطلاعات و ارتباطات، تسهیلات رفاهی و آموزش انتخاب شده است. برای بدست آوردن وزن این شاخص‌ها از ۳۰ نفر از مروجان جهاد کشاورزی و کارشناسان توسعه روستایی استفاده شده است. جدول (۴) وزن هر یک از شاخص‌های ۱۳ گانه را نشان می‌دهد همان طور که مشاهده می‌شود شاخص درآمد و اشتغال با وزن ۰/۱۲۴ بیشترین وزن را در بین تمام شاخص‌ها به خود اختصاص داده است و می‌توان گفت که مهمترین شاخص کیفیت زندگی از نظر کارشناسان مربوطه بوده است.

جدول ۳. وزن شاخص‌های موثر بر کیفیت زندگی

شاخص	وزن
درآمد و اشتغال	۰/۱۲۴
بهداشت و درمان	۰/۰۹۵
امکانات تجاری	۰/۰۶۲
مسکن	۰/۰۸۱
مالکیت کشاورزی و دام	۰/۰۴۹
شبکه حمل و نقل	۰/۱۱۲
اوقات فراغت	۰/۰۵۳
سواد و تحصیلات	۰/۰۶۷
سلامت و تغذیه	۰/۰۷۶
مشارکت	۰/۰۴۶
اطلاعات و ارتباطات	۰/۰۵۹
تسهیلات رفاهی	۰/۰۸۸
آموزش	۰/۰۷۱

یکی از مشهورترین روش‌های شناخته شده که به طور گسترده برای حل مسائل تصمیم‌گیری چند معیاره استفاده می‌شود تکنیک تاپسیس فازی است. در این مدل، وزن‌ها و ماتریس تصمیم‌گیری به صورت اعداد فازی تعریف می‌شوند و همانند تاپسیس کلاسیک بر اساس فاصله از ایده‌آل مثبت و منفی رتبه بندی می‌کند. در گام اول براساس داده‌های اولیه جمع آوری شده، به طیف بندی مقادیر هر شاخص به تفکیک مراکز روستایی در قالب متغیرهای زبانی (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) پرداخته می‌شود تا بدین صورت ماتریس وضع موجود تشکیل شود. سپس مقادیر اندازه‌گیری شده با متغیرهای زبانی مناسب با مقادیر فازی مثلثی نشان می‌دهیم. بر این اساس برای هر گزینه براساس یک متغیر زبانی (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) یک تابع عضویت فازی در محدود صفر تا ۱۰۰ تعریف می‌شود. برای مثال متغیر زبانی متوسط که با ارقام مثلثی فازی با (۸۰، ۵۰، ۲۰) مشخص می‌شود. از آنجایی که برای هر شاخص به تعداد پاسخ دهندگان پاسخ وجود دارد. در ادامه بایستی این اعداد فازی با هم جمع شود و به طور جداگانه متوسط پاسخ دهندگان برای هر شاخص برای هر معیار براساس رابطه زیر محاسبه شود:

$$E_{ij} = 1 + \frac{1}{M} = (E_{ij}^1 + E_{ij}^2 + \dots + E_{ij}^m)$$

به این ترتیب با یکپارچه سازی نظر پاسخ‌گویان به پرسش‌ها در هر روستا برای هر یک از نماگرها در هر روستا یک عدد فازی بدست آمد که حاصل میانگین نظرهای نمونه‌ها بود. سپس لازم است از طریق فازی زدایی یا دیفازی کردن، اعداد فازی بدست آمده طی محاسبات؛ از حالت فازی خارج و به اعداد حقیقی تبدیل شوند. بدین منظور روش‌های متعددی وجود دارد. در ارزیابی

حاضر؛ برای تبدیل اعداد فازی به اعداد قطعی از روش مرکز ناحیه به جهت سادگی آن و بدین جهت که به قضاوت شخصی تحلیل

$$CA_{ij} = \frac{(UE_{ij}-ME_{ij})+(ME_{ij}-ME_{ij})}{3} + LE_{ij} \quad \text{گرنیاز ندارد استفاده شده است.}$$

پس از دیفازی کردن مقادیر فازی، اکنون در مرحله‌ای هستیم که می‌توان از روش TOPSIS استفاده کرد. لذا در این مرحله ماتریس تصمیم‌گیری باید بی‌مقیاس شود. در این روش، بی‌مقیاس‌سازی با استفاده از روش نورم صورت می‌گیرد: برای شاخص‌های باجنبه مثبت:

$$rij = \frac{Xij}{\sqrt{\sum_{i=1}^m xij^2}}$$

برای شاخص‌های باجنبه منفی:

$$rij = \frac{1}{\sqrt{\sum_{i=1}^m \frac{1}{Xij}}}$$

پس از محاسبه ماتریس نرمالیزه شده وزن معیارها اکنون می‌توان ماتریس بی‌مقیاس شده وزنی را بدست آورد. بدین منظور، هر یک از درایه‌های ماتریس بی‌مقیاس شده را در وزن هر معیار ضرب می‌کنیم. $V_{ij} = r_{ij} XW_j$ در مرحله بعد بایستی ایده‌آل‌های مثبت و منفی را برای هر شاخص بدست آورد. پس از اینکه ایده‌آل‌های مثبت و منفی بدست آمد باید به محاسبه فاصله هر گزینه از ایده‌آل مثبت و منفی پرداخت. در مرحله آخر باید به محاسبه میزان نزدیکی هر گزینه به راه حل ایده‌آل و اولویت بندی آن‌ها پرداخت در این مرحله میزان نزدیکی نسبی هر گزینه به راه حل ایده‌آل بدین صورت محاسبه می‌شود:

$$CI^* = \frac{d^-}{d^- + d^+}$$

جدول (۴) میزان نسبی هر گزینه به ایده‌آل‌ها را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود مقدار ایده‌آل منفی و مثبت در تکنیک تاپسیس فازی بین صفر و یک می‌باشد یعنی اینکه هرچه به صفر نزدیک می‌شود نامطلوب و هرچه به یک نزدیک شود مطلوب می‌باشد. با این اوصاف رتبه بندی روستاهای شهرستان زرین دشت در مجموع ۱۳ شاخص نشان می‌دهد که روستای زیرآب با مقدار $CI = 0.855$ در رتبه نخست از نظر شاخص‌های کیفیت زندگی در بین تمام روستاهای شهرستان قرار می‌گیرد و روستای چاه انجیر با مقدار $CI = 0.221$ در رتبه آخر جای می‌گیرد. نتایج حاصل از مطالعات میدانی در نواحی روستایی شهرستان زرین دشت، به عنوان نمونه مطالعاتی نشان داد که روش تاپسیس فازی به عنوان روشی ارزشمند و کارآمد از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه مبتنی بر اعداد فازی، به خوبی توانسته است وضعیت کیفیت زندگی در منطقه مطالعاتی را تبیین کند، به طوری که یافته‌های حاصل از مطالعات میدانی و مشاهدات عینی به خوبی با واقعیت‌های موجود مناطق روستایی منطبق بوده است. جدول (۴) رتبه هریک از روستاهای مورد مطالعه را از نظر شاخص‌های موثر بر کیفیت زندگی نشان می‌دهد.

جدول ۴. سطح بندی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان زرین دشت از نظر شاخص‌های موثر بر کیفیت زندگی با استفاده از تاپسیس فازی

رتبه	CI	d-	d+	نام روستا
۱۹	۰/۳۷۱	۰/۰۶۷	۰/۱۱۴	شاه علمدار
۱۲	۰/۴۳۹	۰/۰۳۶	۰/۰۴۶	چاه سبز
۱	۰/۸۵۵	۰/۰۷۷	۰/۰۱۳	زیرآب
۷	۰/۶۱۴	۰/۰۵۱	۰/۰۳۲	گلوگاه
۴	۰/۶۸۳	۰/۰۴۱	۰/۰۱۹	دره شور
۹	۰/۵۷۷	۰/۰۵۶	۰/۰۴۱	مزایجان
۲	۰/۸۱۴	۰/۰۸۸	۰/۰۲۰	خسویه
۲۰	۰/۳۵۰	۰/۰۴۱	۰/۰۷۶	حیدرآباد
۱۶	۰/۴۲۴	۰/۰۴۲	۰/۰۵۳	حاجی طاهره
۳	۰/۷۸۹	۰/۰۷۵	۰/۰۱۷	ده نو
۵	۰/۶۷۴	۰/۰۶۴	۰/۰۳۱	دروا

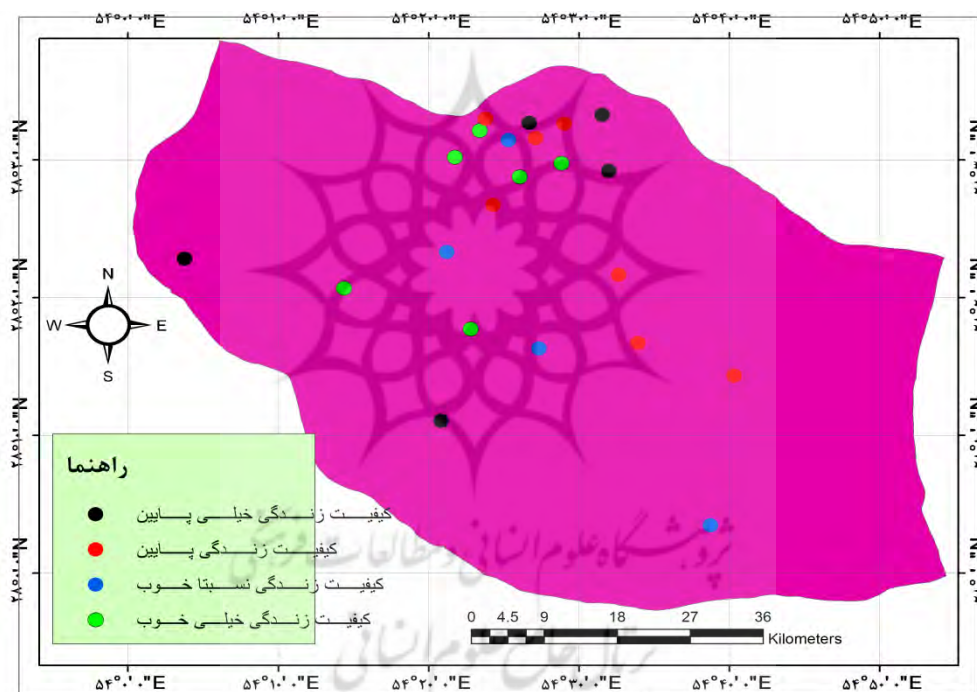
۱۵	۰/۴۳۶	۰/۰۵۵	۰/۰۷۱	خلیل‌آباد
۱۸	۰/۳۹۵	۰/۰۳۲	۰/۰۴۹	تاج‌آباد
۱۳	۰/۴۳۶	۰/۰۴۴	۰/۰۵۷	تل‌ریگی
۸	۰/۵۸۸	۰/۰۶۷	۰/۰۷۷	گلکویه
۱۷	۰/۴۱۴	۰/۰۳۶	۰/۰۵۱	ساچون
۲۳	۰/۲۲۱	۰/۰۲۱	۰/۰۷۴	چاه‌انجیر
۱۰	۰/۵۱۸	۰/۰۵۶	۰/۰۵۲	میانده
۲۲	۰/۳۹۴	۰/۰۲۹	۰/۰۵۶	قلعه‌کدویه
۲۱	۰/۳۰۵	۰/۰۳۳	۰/۰۷۵	پنجاه
۱۱	۰/۵۰۵	۰/۰۵۳	۰/۰۵۲	چاه‌زیر
۱۴	۰/۴۳۸	۰/۰۵۰	۰/۰۶۰۴	بن‌دشت
۶	۰/۶۵۰	۰/۰۵۴	۰/۰۲۹	فرج‌بیگی

برای اینکه بتوان یافته‌های پژوهش را با واقعیت موجود سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه تطبیق داد علاوه بر اینکه روستاهای مورد مطالعه را از نظر شاخص‌های موثر بر کیفیت زندگی با استفاده از تاپسیس فازی رتبه‌بندی کرده به رتبه بندی روستاها همچنین با استفاده از تکنیک ویکور فازی نیز پرداخته شده است. در مدل‌های تطبیقی اگر هر دو مدل به نتایج مشابه دست یابند حکایت از این دارد که یافته‌های پژوهش با واقعیت مطابقت دارد. همان‌طور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود نتایج بدست آمده از تکنیک ویکور فازی به طور کامل و دقیق نتایج تکنیک تاپسیس فازی را تایید می‌کند. با توجه به این که در تکنیک ویکور فازی مقدار Q بین صفر و یک می‌باشد یعنی هرچه به سمت صفر نزدیکتر باشد مطلوب تر و هرچه به سمت یک نزدیک تر باشد نامطلوب تر است به رتبه بندی روستاهای مورد مطالعه پرداخته شده است. با این اوصاف بر طبق تکنیک ویکور فازی روستای زیرآب با مقدار ۰/۰۰۰ رتبه نخست کیفیت زندگی را در بین روستاهای مورد مطالعه به خود اختصاص داده است و روستای چاه‌انجیر با مقدار ۱ رتبه آخر را از نظر کیفیت زندگی کسب کرده است. جدول (۵) رتبه کیفیت زندگی سایر روستاهای مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

جدول ۵. سطح بندی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان زرین دشت از نظر شاخص‌های موثر بر کیفیت زندگی با استفاده از ویکور فازی

رتبه	مقدار Q	مقدار R	مقدار S _r	نام روستا
۱۹	۰/۹۱۱	۰/۰۹۵	۰/۷۴۳	شاه‌علمدار
۱۲	۰/۶۶۷	۰/۰۸۵	۰/۵۶۵	چاه‌سبز
۱	۰/۰۰۰	۰/۰۴۶	۰/۲۰۸	زیرآب
۷	۰/۳۹۹	۰/۰۷۱	۰/۴۰۲	گلوگاه
۴	۰/۲۰۳	۰/۰۵۹	۰/۳۰۳	دره‌شور
۹	۰/۵۱۳	۰/۰۷۵	۰/۴۹۳	مزایجان
۲	۰/۰۶۷	۰/۰۵۱	۰/۲۳۲	خسویه
۲۰	۰/۹۳۹	۰/۰۹۶	۰/۷۶۵	حیدرآباد
۱۶	۰/۸۲۶	۰/۰۹۱	۰/۶۸۷	حاجی‌طاهره
۳	۰/۱۵۰	۰/۰۵۵	۰/۲۸۶	ده‌نو
۵	۰/۲۵۶	۰/۰۶۳	۰/۳۳۳	دروا
۱۵	۰/۷۹۲	۰/۰۹۰	۰/۶۵۷	خلیل‌آباد
۱۸	۰/۸۸۲	۰/۰۹۳	۰/۷۳۲	تاج‌آباد
۱۳	۰/۷۲۲	۰/۰۸۸	۰/۵۹۷	تل‌ریگی
۸	۰/۴۷۰	۰/۰۷۳	۰/۴۶۵	گلکویه
۱۷	۰/۸۴۹	۰/۰۹۲	۰/۷۰۳	ساچون
۲۳	۱	۰/۰۹۹	۰/۸۰۴	چاه‌انجیر
۱۰	۰/۵۸۴	۰/۰۷۷	۰/۵۱۳	میانده
۲۲	۰/۹۸۱	۰/۰۹۸	۰/۷۹۳	قلعه‌کدویه
۲۱	۰/۹۶۵	۰/۰۹۷	۰/۷۸۶	پنجاه
۱۱	۰/۶۳۸	۰/۰۸۳	۰/۵۴۶	چاه‌زیر
۱۴	۰/۷۴۹	۰/۰۸۹	۰/۶۱۶	بن‌دشت
۶	۰/۳۳۰	۰/۰۶۷	۰/۳۶۵	فرج‌بیگی

یافته‌های پژوهش از هر دو تکنیک بیانگر این واقعیت است که سکونتگاه‌های روستایی شهرستان زرین دشت از نظر کیفیت زندگی در یک سطح مساوی نمی‌باشد. دلایل مختلفی از جمله: موقعیت قرارگیری روستاها از نظر شکل استقرار، دوری و نزدیکی به شهر، دوری و نزدیکی به راه‌های ارتباطی اصلی، برخورداری از امکانات آموزشی، برخورداری از کشاورزی مناسب، امکانات بهداشتی، سطح سواد، داشتن شغل مناسب و ... در کیفیت زندگی روستاهای شهرستان زرین دشت تاثیر گذارند همچنان که اگر بخواهیم نتایج بدست آمده از هر دو تکنیک را با واقعیت جامعه مطابقت دهیم به طور دقیق نقش این عوامل مشخص می‌گردد. مثلا روستای زیرآب که طبق یافته‌ها به عنوان رتبه نخست انتخاب شده از بالاترین سطح سواد در کل شهرستان برخوردار است، بیشتر مردم این روستا از مشاغل دولتی و اداری برخوردار می‌باشند، تمامی مقاطع تحصیلی در این روستا موجود می‌باشد، وجود خانه بهداشت و پزشک خانواده به طور مستمر در روستا، قرار گرفتن در مسیر اصلی راه مواصلاتی، دسترسی آسان به مرکز شهرستان به خاطر فاصله کم و ... باعث گردیده است تا کیفیت زندگی مردم این روستا نسبت به سایر روستاها در موقیعت برتری قرار گیرد و برعکس روستای زیرآب، روستای چاه انجیر می‌باشد که کاملا از نظر موارد گفته شده بر عکس روستای زیرآب می‌باشد. برای این که بتوان روستاهای مورد مطالعه را از نظر کیفیت زندگی با هم مقایسه کرد، آن‌ها در چهار سطح؛ کیفیت زندگی خیلی خوب، کیفیت زندگی نسبتا خوب، کیفیت زندگی پایین و کیفیت زندگی خیلی پایین شده است. شکل (۳) وضعیت روستاهای مورد مطالعه را از نظر کیفیت زندگی نشان می‌دهد.



شکل ۳. وضعیت کیفیت زندگی روستاهای مورد مطالعه

نتیجه گیری

یکی از مهمترین جریان‌های فکری که برنامه‌ریزی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد، توجه به مفهوم کیفیت زندگی است. این مفهوم لزوم توجه به برنامه‌ریزی با در نظر گرفتن شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی در فرآیند توسعه به منظور ارضای نیازهای مادی و معنوی روستاییان را ضروری و اجتناب ناپذیر کرده است؛ در این زمینه یکی از بهترین الگوهای ارزیابی، استفاده از دیدگاه‌های خود ساکنین روستاهای مورد مطالعه در مورد وضعیت موجود زندگی و امکانات و دارایی‌های آن‌ها می‌باشد. هدف کیفیت زندگی در مناطق روستایی، تثبیت جمعیت خانوارهای روستایی و دسترسی عادلانه آن‌ها به زمین و منابع در روستاها است. هدف این پژوهش سطح بندی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان زرین دشت از نظر شاخص‌های موثر بر کیفیت زندگی بود. همچنین این پژوهش در پی این بود تا با تکنیک‌های تاپسیس فازی و ویکور فازی به اولویت بندی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان زرین دشت از نظر

کیفیت زندگی بپردازد تا ضمن مطابقت نتایج هر دو تکنیک با یکدیگر راحت تر بتواند نتایج آن را با واقعیت مطابقت دهد. در این میان و در فرآیند تحقیق سطوح کیفیت زندگی مناطق روستایی شهرستان زرین دشت با شاخص‌های درآمد و اشتغال، بهداشت و درمان، امکانات تجاری، مسکن، مالکیت کشاورزی و دام، شبکه حمل و نقل، اوقات فراغت، سواد و تحصیلات، سلامت و تغذیه، مشارکت، اطلاعات و ارتباطات، تسهیلات رفاهی و آموزش مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفت.

نتایج یافته‌های تاپسیس فازی نشان می‌دهد که روستاهای شهرستان زرین دشت از نظر شاخص‌های کیفیت زندگی همگی در یک سطح نیستند بلکه با یکدیگر اختلاف شدیدی دارند. چنان که روستای زیرآب با مقدار ۰/۸۵۵ در رتبه نخست و روستای چاه انجیر با مقدار ۰/۲۲۱ در رتبه آخر جای می‌گیرد. برای اینکه بتوانیم از صحت و سقم یافته‌های پژوهش مطمئن بشویم علاوه بر اینکه روستاهای مورد مطالعه را از نظر شاخص‌های موثر بر کیفیت زندگی با استفاده از تاپسیس فازی رتبه‌بندی کرده به رتبه بندی روستاها همچنین با استفاده از تکنیک ویکور فازی نیز پرداخته شده است. نتایج ویکور فازی نیز بر این نکته تاکید دارد که روستاهای مورد مطالعه از نظر کیفیت زندگی با یکدیگر اختلاف فاحشی دارند. بر طبق نتایج این تکنیک نیز روستای زیرآب با مقدار ۰/۰۰۰ رتبه نخست کیفیت زندگی را در بین روستاهای مورد مطالعه به خود اختصاص داده و روستای چاه انجیر با مقدار ۱/۰۰۰ رتبه آخر را از نظر کیفیت زندگی کسب کرده است.

نتایج حاصل از مطالعات میدانی در نواحی روستایی شهرستان زرین دشت، به عنوان نمونه مطالعاتی نشان داد که روش تاپسیس فازی و ویکور فازی به عنوان روشی ارزشمند و کارآمد از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه مبتنی بر اعداد فازی، به خوبی توانسته‌اند وضعیت کیفیت زندگی در منطقه مطالعاتی را تبیین کنند، به طوری که یافته‌های حاصل از مطالعات میدانی و مشاهدات عینی به خوبی با واقعیت‌های موجود مناطق روستایی منطبق بوده است.

در نهایت می‌توان گفت سیاستگذاران و برنامه‌ریزان شهرستان زرین دشت باید هر چه بیشتر بر روستاهای توسعه نیافته تمرکز کنند؛ و درصدد تقویت شاخص‌های کیفیت زندگی هر چه بیشتر روستاهای کمتر توسعه یافته از طریق کشف و شناخت پتانسیل‌های ناشناخته در بخش کشاورزی و ارتباط این بخش با بخش‌های صنعت و خدمات به منظور افزایش بهره‌وری و اشتغال و کاهش بیکاری، تقویت امکانات بهداشتی و درمانی، تقویت امکانات آموزشی و فرهنگی، تقویت امکانات زیر ساختی از جمله آب و برق و راه‌های ارتباطی، ارتقای مهارت‌های شغلی در بخش‌های مختلف و به ویژه بخش کشاورزی از طریق سازمان‌هایی مانند جهاد کشاورزی و غیره باشند و در تعیین سطوح توسعه یافتگی، بر شاخص‌های کیفی بیشتر تاکید شود. این پژوهش همچون پژوهش‌های پیشین وجود رابطه بین کیفیت زندگی و توسعه روستایی را تایید می‌کند و معتقد است تا زمانی که وضعیت کیفیت زندگی در روستاها بهبود نیابد توسعه روستایی هم بوقوع نمی‌پیوندد.

تقدیر و تشکر

این پژوهش مستخرج از مطالعه‌ای مستقل بوده و با حمایت مالی سازمانی انجام نشده است.

منابع

- احدنژاد، محسن و نجفی، سعید. (۱۳۹۴). سنجش کیفیت ذهنی زندگی در محلات شهری با استفاده از مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره: مطالعه موردی: محلات کارمندان و اسلام آباد شهر زنجان. *نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۶ (۲۳)، ۲۰-۱.
- اکبریان رونیزی، سعیدرضا؛ محمدپورجباری، مرتضی و فرخنده سپهوند. (۱۳۹۲). نقش شهرهای کوچک در بهبود کیفیت زندگی روستاهای پیرامون مطالعه موردی: بخش رونیز - شهرستان استهبان. *مجله پژوهش‌های روستایی*، ۱ (۱)، ۹۰۰-۸۸۱.
- بدری، سیدعلی؛ رضوانی، محمدرضا و قرنچیک، مجید. (۱۳۹۲). سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در نواحی روستایی مطالعه موردی: دهستان جعفریای جنوبی شهرستان ترکمن. *جغرافیا و برنامه ریزی محیطی*، ۶ (۲۴)، ۷۴-۵۳.
- بریمانی، فرامرز و راستی، هادی. (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی میزان دقت روش‌های AHP فازی و AHP کلاسیک برای رتبه بندی شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی مطالعه موردی: دهستان مهبان شهرستان نیکشهر. *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، ۹ (۳۴)، ۱۴-۱.

- جمینی، داود و جمشیدی، علیرضا. (۱۳۹۳). بررسی توزیع فضایی کیفیت زندگی در نواحی روستایی مطالعه موردی: منطقه اورامانات استان کرمانشاه، *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۱۲ (۲۲)، ۱۹۱-۲۰۱.
- حیدری ساربان، وکیل. (۱۳۹۳). سنجش و اولویت بندی مناطق روستایی بر حسب سطوح کیفیت زندگی شهرستان مشکین شهر، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیا، ۱۴ (۳۳)، ۱۵۲-۱۳۱.
- خواجه شکوهی، علی رضا و مینایی، فهیمه. (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی کیفیت زندگی در شهرهای گردشگری و غیرگردشگری مطالعه موردی: شاندیز و چناران. *مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۳ (۱۰)، ۴۴-۴۹.
- رستمی، فرحناز؛ علی آبادی، وحید و بقایی، سارا. (۱۳۹۲). نقش عضویت در تشکل های روستایی بر سطح سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی زنان روستایی. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۲ (۴)، ۱۴-۱.
- رضوانی، محمدرضا؛ بدری، سید علی؛ سپهوند، فرخنده و اکبریان، سعیدرضا. (۱۳۹۱). گردشگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر بهبود کیفیت زندگی ساکنان روستایی. *مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۴ (۱۳)، ۳۸-۲۲.
- زمانی، سیده الهام و فرهنگند، شکوفه. (۱۳۹۲). تأثیر شاخص‌های توسعه شهری بر کیفیت زندگی در استان‌های ایران. پنجمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد، ۱۷-۱.
- زنگنه شهرکی، سعید؛ گلین شرفی ادینی؛ حسن‌زاده و سالاری مقدم، زهرا. (۱۳۹۳). تحلیل فضایی کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیر رسمی منطقه کلان‌شهری تهران مطالعه موردی: اسلام آباد، صالح آباد. *پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، ۴۶ (۱)، ۱۹۶-۱۷۷.
- ساسان پور، فرزانه؛ مصطفوی صاحب، سوران و احمدی، مظهر. (۱۳۹۴). تحلیل نابرابری فضایی در برخورداری از کاربری‌های خدمات شهری: مطالعه موردی: نواحی ۲۲ گانه شهر سهند. *نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۶ (۲۳)، ۱۱۴-۹۵.
- سجاسی قیداری، حمدالله؛ شایان، حمید و نوربخش رزمی، زهرا. (۱۳۹۴). تحلیل نقش کارآفرینی فعالیت‌های غیرکشاورزی در ارتقاء کیفیت زندگی روستاییان نمونه موردی: روستاهای بخش شاندیز شهرستان بینالود. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۴ (۲)، ۷۶-۵۵.
- شاهرخی ساردو، صالح و نوری پور، مهدی. (۱۳۹۴). بررسی وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در مراکز دهستان‌های شهرستان جیرفت. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۴ (۲)، ۴۰-۱۹.
- شایان، محسن و تقدیسی، احمد. (۱۳۹۵). تحلیل ارتباط توسعه کشاورزی با توسعه روستایی در شهرستان زرین دشت فارس. *مجله مطالعات سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۱ (۳۵)، ۶۶-۵۱.
- عزیزپور، فرهاد؛ افراخته، حسن و شامانیان، مریم. (۱۳۹۳). تحلیل فضایی کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان قرق شهرستان گرگان). *فصلنامه اقتصاد و فضا و توسعه روستایی*، ۳ (۱)، ۱۲۲-۱۰۷.
- عناستانی، علی اکبر؛ روستا، مجتبی؛ محمدی، سیدعبدالرضا و رفیعیان، سجاد. (۱۳۹۴). تحلیل فضایی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی نمونه: بخش سیمکان - شهرستان چهارم. *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۵ (۱۸)، ۱۰۰-۸۵.
- عیسی‌زادگان، علی؛ سپهریان آذر، فیروزه و مطلبی، مهرداد. (۱۳۹۴). مقایسه هدف در زندگی و کیفیت زندگی در بیماران مبتلا به سرطان و افراد عادی. *مجله دانشکده پرستاری و مامایی ارومیه*، ۱۳ (۱۲)، ۱۱۰۳-۱۰۹۷.
- فنی، زهره؛ حیدری، سامان و آقایی، پرویز. (۱۳۹۴). سنجش کیفیت زندگی شهری با تأکید بر جنسیت، مطالعه موردی: شهر قروه. *دو فصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری*، ۶ (۲)، ۷۸-۶۵.
- قاسمی، مریم؛ امیدوار، نشاط؛ عاشوری، الهام و نسیمی، زهرا. (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی کیفیت زندگی روستائیان مهاجر به روستاهای پیرانشهری مطالعه موردی: دهستان تبادکان شهرستان مشهد. *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۱۵ (۱)، ۲۸-۱.
- قدیری، محمد و شهراباکی، صغری. (۱۳۹۵). تحلیل تطبیقی کیفیت منظر و خدمات محلات شهر بم. *نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۷ (۲۵)، ۱۹۰-۱۷۳.

Cities and Society. (2015). Vol 14, 359-373.

Bartram, D. (2015). Migration and Quality of Life in the Global Context. *International Handbooks of Quality-of-Life*, 491-503.

Felix, R., Garcia-Vega, J. (2011). Quality of life in Mexico; A formative measurement approach. *The International Society for Quality of Life Studies (ISQOLS)*, 5, 34-54.

Futa, W., & Ewuola, M.D. (2010). *Introduction to Rural Life*. Routledge.

Iveson, K. (2011). Social or Spatial justice?. Marcuse and Soja. On the right to the city. *Journal of Cities*, 15 (2), 250-259.

Keles, R. (2012). The Quality of Life and the Environment. *Social and Behavioral Sciences*, 35, 23-32.

- Lucia Zanabria, R. (2015). Qualitative Studies of Young People s Quality of Life in Urban and Rural Areas. *Social Indicators Research Series*, 55, 149-178.
- Q. Chen, C., & Acey, J.J. Lara. (2015). Sustainable Futures for Linden Village: A model for increasing social capital and the quality of life in an urban neighborhood, Sustainable
- Stephen O.E. (2013). Assessment of quality of life using GIS. Published in) *Geospatial World Weekly* 15 April), Available in: <http://www.geospatialworld.net/Paper/Application/ArticleView.aspx?aid=30508>.
- Ying, Liang, Minglei, Guo. (2015). Utilization of Health Services and Health-Related Quality of Life Research of Rural-to-Urban Migrants in China: A Cross-Sectional Analysis. *Social Indicators Research*, 120 (1), 2-277.

